

ANALÝZA PRIVATIZACE A RESTITUCÍ V ČR

~~VLASTNÍK
ZNÁRODNĚNÉHO
MAJETKU~~

KAREL ZEMAN

KAROLINUM

Analýza privatizace a restitucí v ČR

Transformace národního hospodářství,
zejména liberalizace vlastnických práv:
privatizace, restituce a ostatní systémové změny

Karel Zeman

Recenzovali:

prof. Ing. Jaroslav Daňhel, CSc.

Ing. Jan Fischer, CSc.

prof. PhDr. Martin Kovář, Ph.D.

prof. JUDr. Václav Pavlíček, CSc.

doc. Ing. Václav Petříček, CSc.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Redakce Václav Hozman

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2017

© Karel Zeman, 2017

ISBN 978-80-246-3796-9

ISBN 978-80-246-3840-9 (online : pdf)

Charles University
Karolinum Press 2017

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Právě řecko-římský svět byl světem soukromého vlastnictví. Starověcí Řekové byli prvními lidmi, kteří chápali soukromé vlastnictví jako neodlučitelné od svobody jednotlivce.

F. A. Hayek

System soukromého vlastnictví je nejdůležitější garance svobody, a to nejen pro ty, kteří majetek vlastní, ale neméně i pro ty, kteří jej nevlastní. Je to proto, že kontrola produkce je rozdělena mezi mnoho osob jednajících nezávisle, a nikdo tak nad námi nemá kompletní moc, my jako jednotlivci se můžeme rozhodnout, co s námi bude. Kdyby všechny produkční možnosti byly vloženy do rukou jednoho vlastníka, ať už nominálně na společnost jako celek, nebo na diktátora, kdokoliv by tuto možnost držel, měl by nad námi kompletní moc.

F. A. Hayek

OBSAH

PODĚKOVÁNÍ	13
ÚVODNÍ SLOVO VÁCLAVA KLAUSE	14
ÚVOD	15
I. CHARAKTERISTIKA TRANSFORMAČNÍCH PILÍŘŮ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ	23
1. VÝCHOZÍ STAV ANALYZOVANÝCH PILÍŘŮ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ V CENTRÁLNĚ PLÁNOVANÉ EKONOMICE	23
1.1. CENOTVORBA V CENTRÁLNĚ PLÁNOVANÉ EKONOMICE	23
1.2. ZAHRANIČNÍ OBCHOD V CENTRÁLNĚ PLÁNOVANÉ EKONOMICE	27
1.3. CENTRÁLNÍ BANKOVNICTVÍ V CENTRÁLNĚ PLÁNOVANÉ EKONOMICE	30
1. 4. VLASTNICKÁ PRÁVA V CENTRÁLNĚ PLÁNOVANÉ EKONOMICE	32
2. ANALÝZA TRANSFORMACE PILÍŘŮ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ ČR	54
2.1. LIBERALIZACE CEN – I. PILÍŘ TRANSFORMACE NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ ČR	57
2.2. LIBERALIZACE ZAHRANIČNÍHO OBCHODU – II. PILÍŘ TRANSFORMACE NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ ČR	60

2.3. MAKROEKONOMICKÁ STABILIZACE – III. PILÍŘ TRANSFORMACE NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ ČR -----	62
2.4. LIBERALIZACE VLASTNICKÝCH PRÁV – IV. PILÍŘ TRANSFORMACE NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ ČR -----	66
2.5. EKONOMICKÉ TEORIE VZTAHUJÍCÍ SE K TÉMATU VLASTNICKÝCH PRÁV -----	67
II. PRIVATIZAČNÍ PROCES V ČR -----	79
1. CHARAKTERISTIKA PRIVATIZAČNÍHO PROCESU V ČR -----	79
2. PROCESNÍ ANALÝZA PRIVATIZAČNÍHO PROCESU V ČR -----	86
2.1. PROCESNÍ ANALÝZA TZV. MALÉ PRIVATIZACE -----	86
2.2. PROCESNÍ ANALÝZA TZV. VELKÉ PRIVATIZACE -----	87
2.3. PROCESNÍ ANALÝZA PRIVATIZACE AKCIÍ PROSTŘEDNICTVÍM KUPONŮ -----	92
3. STATISTICKÁ ANALÝZA PRIVATIZAČNÍHO PROCESU V ČR -----	95
3.1. STATISTICKÁ ANALÝZA TZV. MALÉ PRIVATIZACE REALIZOVANÉ MSNMP ČR -----	95
3.2. STATISTICKÁ ANALÝZA TZV. VELKÉ PRIVATIZACE VŠECH RESORTŮ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ MIMO RESORT ZEMĚDĚLSTVÍ REALIZOVANÉ FNM ČR -----	98
3.3. STATISTICKÁ ANALÝZA TZV. VELKÉ PRIVATIZACE ZEMĚDĚLSKÉHO MAJETKU REALIZOVANÉ PF ČR -----	109
3.4. STATISTICKÁ ANALÝZA TZV. PRIVATIZACE AKCIÍ PROSTŘEDNICTVÍM KUPONŮ REALIZOVANÉ MF ČR -----	112
3.5. STATISTICKÁ ANALÝZA PRIVATIZAČNÍHO PROCESU CELKEM ---	114
4. EKONOMICKÁ ANALÝZA PRIVATIZAČNÍHO PROCESU V ČR -----	118
4.1. EKONOMICKÁ ANALÝZA VÝVOJE PŘÍJMŮ A VÝDAJŮ Z PRIVATIZAČNÍHO PROCESU -----	118
4.1.1. EKONOMICKÁ ANALÝZA VÝVOJE PŘÍJMŮ A VÝDAJŮ MSNMP ČR -----	119
4.1.2. EKONOMICKÁ ANALÝZA VÝVOJE PŘÍJMŮ A VÝDAJŮ FNM ČR -----	121
4.1.3. EKONOMICKÁ ANALÝZA VÝVOJE PŘÍJMŮ A VÝDAJŮ PF ČR -----	124
4.1.4. EKONOMICKÁ ANALÝZA VÝVOJE PŘÍJMŮ A VÝDAJŮ TZV. PRIVATIZACE AKCIÍ PROSTŘEDNICTVÍM KUPONŮ ---	128
4.1.5. EKONOMICKÁ ANALÝZA VÝVOJE PŘÍJMŮ A VÝDAJŮ CELÉHO PRIVATIZAČNÍHO PROCESU V ČR -----	129
4.2. ANALÝZA EFEKTIVNOSTI VYUŽITÍ PŘÍJMŮ Z PRIVATIZAČNÍHO PROCESU -----	130
4.2.1. ANALÝZA EFEKTIVNOSTI VYUŽITÍ PŘÍJMŮ Z TZV. MALÉ PRIVATIZACE -----	131

4.2.2.	ANALÝZA EFEKTIVNOSTI VYUŽITÍ PŘÍJMŮ Z TZV. VELKÉ PRIVATIZACE VŠECH RESORTŮ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ MIMO ZEMĚDĚLSTVÍ -----	134
4.2.3.	ANALÝZA EFEKTIVNOSTI VYUŽITÍ PŘÍJMŮ Z TZV. VELKÉ PRIVATIZACE ZEMĚDĚLSKÉHO MAJETKU -----	136
4.2.4.	ANALÝZA EFEKTIVNOSTI VYUŽITÍ PŘÍJMŮ Z TZV. PRIVATIZACE AKCIÍ PROSTŘEDNICTVÍM KUPONŮ -----	141
4.2.5.	ANALÝZA EFEKTIVNOSTI VYUŽITÍ PŘÍJMŮ Z CELÉHO PRIVATIZAČNÍHO PROCESU V ČR -----	141
5.	MAKROEKONOMICKÁ ANALÝZA PRIVATIZAČNÍHO PROCESU V ČR ---	144
5.1.	ANALÝZA ZÁVISLOSTÍ MEZI PŘÍJMY A VÝDAJI A NÁRODOHOSPODÁŘSKÝMI UKAZATELI V TZV. MALÉ PRIVATIZACI -----	148
5.2.	ANALÝZA ZÁVISLOSTÍ MEZI PŘÍJMY A VÝDAJI A NÁRODOHOSPODÁŘSKÝMI UKAZATELI V TZV. VELKÉ PRIVATIZACI VŠECH RESORTŮ NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ MIMO ZEMĚDĚLSTVÍ -----	151
5.3.	ANALÝZA ZÁVISLOSTÍ MEZI PŘÍJMY A VÝDAJI A NÁRODOHOSPODÁŘSKÝMI UKAZATELI V TZV. VELKÉ PRIVATIZACI ZEMĚDĚLSKÉHO MAJETKU -----	155
5.4.	ANALÝZA ZÁVISLOSTÍ MEZI PŘÍJMY A VÝDAJI A NÁRODOHOSPODÁŘSKÝMI UKAZATELI V PRIVATIZACI AKCIÍ PROSTŘEDNICTVÍM KUPONŮ -----	157
5.5.	ANALÝZA ZÁVISLOSTÍ MEZI PŘÍJMY A VÝDAJI A NÁRODOHOSPODÁŘSKÝMI UKAZATELI V CELÉM PRIVATIZAČNÍM PROCESU ČR -----	157
6.	STĚŽEJNÍ SUBPROCESY PRIVATIZACE, KTERÉ ZÁSADNÍM ZPŮSOBEM OVLIVNILY EFEKTIVNOST VYUŽITÍ PŘÍJMŮ Z PRIVATIZAČNÍHO PROCESU A BUDOUCÍ MAKROEKONOMICKÝ VÝVOJ V ČR -----	160
6.1.	ANALÝZA VÝVOJE EKONOMICKÉ VÝKONNOSTI A EFEKTIVNOSTI PRODEJE BANK PRIVATIZOVANÝCH V ČR V OBDOBÍ 1992–2010 -----	160
6.1.1.	ANALÝZA VÝVOJE EKONOMICKÉ VÝKONNOSTI ČESKÉ SPOŘITELNY, A. S. -----	161
6.1.2.	ANALÝZA VÝVOJE EKONOMICKÉ VÝKONNOSTI ČESKOSLOVENSKÉ OBCHODNÍ BANKY, A. S. -----	167
6.1.3.	ANALÝZA VÝVOJE EKONOMICKÉ VÝKONNOSTI INVESTIČNÍ A POŠTOVNÍ BANKY, A. S. -----	173
6.1.4.	ANALÝZA VÝVOJE EKONOMICKÉ VÝKONNOSTI KOMERČNÍ BANKY, A. S. -----	178
6.1.5.	ANALÝZA VÝVOJE EKONOMICKÉ VÝKONNOSTI ŽIVNOSTENSKÉ BANKY, A. S. -----	183

6.1.6. VYHODNOCENÍ ANALÝZY VÝVOJE EKONOMICKÉ KONDICE PRIVATIZOVANÝCH BANK -----	187
6.2. EKOLOGICKÉ ZÁTĚŽE PRIVATIZOVANÉHO MAJETKU – JEDEN Z NEJSLOŽITĚJŠÍCH PROBLÉMŮ PRIVATIZAČNÍHO PROCESU V ČR -----	193
6.2.1. CHARAKTERISTIKA EKOLOGICKÝCH ZÁTĚŽÍ PRIVATIZOVANÉHO MAJETKU V ČR -----	193
6.2.2. STATISTICKÁ ANALÝZA VÝVOJE EKOLOGICKÝCH SANACÍ V ČR -----	195
6.2.3. VÝSLEDKY ANALÝZY EKOLOGICKÝCH SANACÍ V ČR -----	199
6.3. IMPLEMENTACE NOVÉHO DYNAMICKÉHO SYSTÉMU ŘÍZENÍ PROCESU VYMÁHÁNÍ POHLEDÁVEK -----	200
6.3.1. ANALÝZA SYSTÉMU ŘÍZENÍ PROCESU VYMÁHÁNÍ POHLEDÁVEK NA FNM ČR -----	201
6.3.2. ANALÝZA SYSTÉMU ŘÍZENÍ PROCESU VYMÁHÁNÍ POHLEDÁVEK NA PF ČR -----	203
6.3.3. VÝSLEDKY ANALÝZY NOVĚ IMPLEMENTOVANÉHO SYSTÉMU ŘÍZENÍ VYMÁHÁNÍ POHLEDÁVEK NA PF ČR ----	209
7. VÝSLEDKY VÝZKUMU CELÉHO PRIVATIZAČNÍHO PROCESU V ČR -----	216
III. RESTITUČNÍ PROCESY V ČR -----	239
1. CHARAKTERISTIKA RESTITUČNÍCH PROCESŮ V ČR -----	239
2. ANALÝZA RESTITUČNÍCH PROCESŮ V ČR -----	244
2.1. ANALÝZA TZV. MALÉ RESTITUCE -----	244
2.2. ANALÝZA „RESTITUCÍ MIMOSOUDNÍMI REHABILITACEMI“ -----	245
2.3. ANALÝZA „RESTITUCÍ ZEMĚDĚLSKÉHO A LESNÍHO MAJETKU“ -----	248
2.4. ANALÝZA „CÍRKEVNÍCH RESTITUCÍ“ -----	269
2.5. ANALÝZA „RESTITUCÍ ŽIDOVSKÉHO MAJETKU“ -----	275
2.6. ANALÝZA „RESTITUCÍ HISTORICKÉHO MAJETKU OBCÍ“ -----	276
3. VÝSLEDKY ANALÝZY RESTITUČNÍCH PROCESŮ V ČR -----	277
4. VÝSLEDKY VÝZKUMU VŠECH RESTITUČNÍCH PROCESŮ V ČR -----	283
IV. PROCES LIKVIDACE STÁTNÍCH PODNIKŮ V ČR -----	289
1. CHARAKTERISTIKA PROCESU LIKVIDACE STÁTNÍCH PODNIKŮ V ČR -----	289
2. ANALÝZA PROCESU LIKVIDACE STÁTNÍCH PODNIKŮ V ČR -----	292
3. VÝSLEDKY VÝZKUMU PROCESU LIKVIDACE STÁTNÍCH PODNIKŮ V ČR -----	293

V. PROCES KONKURZNÍHO –INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ STÁTNÍCH PODNIKŮ V ČR	297
1. CHARAKTERISTIKA PROCESU KONKURZNÍHO –INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ STÁTNÍCH PODNIKŮ V ČR	297
2. ANALÝZA PROCESU KONKURZNÍHO – INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ STÁTNÍCH PODNIKŮ V ČR	298
3. VÝSLEDKY VÝZKUMU PROCESU KONKURZNÍHO – INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ STÁTNÍCH PODNIKŮ V ČR	298
VI. PROCES TRANSFORMACE STÁTNÍHO MAJETKU DO VLASTNICTVÍ OBCÍ V ČR	301
1. CHARAKTERISTIKA PROCESU TRANSFORMACE STÁTNÍHO MAJETKU DO VLASTNICTVÍ OBCÍ V ČR	301
2. ANALÝZA PROCESU TRANSFORMACE STÁTNÍHO MAJETKU DO VLASTNICTVÍ OBCÍ V ČR	302
3. VÝSLEDKY VÝZKUMU PROCESU TRANSFORMACE STÁTNÍHO MAJETKU DO VLASTNICTVÍ OBCÍ V ČR	304
ZÁVĚR	307
POUŽITÉ ZKRATKY	311
LITERATURA	313
SEZNAM SCHÉMAT	322
SEZNAM TABULEK	323
SEZNAM GRAFŮ	325
O AUTOROVÍ	329
CHARAKTERISTIKY AUTORA ÚVODNÍHO SLOVA A AUTORŮ RECENZNÍCH POSUDKŮ	330

PODĚKOVÁNÍ

Vzhledem k tomu, že tato monografie stojí na konci mého dlouhodobého výzkumu, a tím i zakončuje významnou etapu mého života, cítím mimořádnou potřebu poděkovat všem níže uvedeným, kteří mě jakýmkoli způsobem podporovali a ovlivňovali a kteří se mnou spolupracovali:

- rodičům za mimořádnou zprvu materiální a následně morální podporu při mém vzdělávání a poté ve vědecké a pedagogické kariéře;
- členům rodiny a všem blízkým, kteří mě podporovali v této nelehké dlouhodobé a intenzivní činnosti;
- všem recenzentům, kteří přes své mimořádné vytížení projevili zájem a našli si čas na zpracování posudků takto rozsáhlé a značným množstvím dat naplněné monografie;
- Ing. Lence Pavlíkové za dlouhodobou a velmi profesionální spolupráci při zpracování mých posledních publikací;
- kolegům z FNM ČR, PF ČR a MF ČR za ochotu a vstřícnost při velmi náročném shromažďování podkladových materiálů a dat;
- vedení nakladatelství Karolinum za dlouhodobou profesionální spolupráci při vydávání mých monografií;
- vedení Vysoké školy ekonomické v Praze za podporu a ocenění mého dlouhodobého výzkumu, čehož si velmi vážím;
- všem politikům, resp. vrcholným státním úředníkům, kteří mi projevili důvěru tím, že mě jmenovali do vysokých národohospodářských funkcí, a tím mi umožnili zúčastnit se tohoto zcela mimořádného projektu.

Karel Zeman

ÚVODNÍ SLOVO VÁCLAVA KLAUSE

Od zahájení unikátního procesu transformace naší ekonomiky uplynulo v loňském roce čtvrtstoletí. Je smutným faktem, že i po takto dlouhé době u nás existuje pouze minimum odborných prací, které by na základě faktických dat popisovaly a analyzovaly logiku, skutečný průběh jednotlivých změn a výsledky transformačních procesů. O co méně pozornosti je v české ekonomické vědě (v té zahraniční se navíc často přidává absolutní nepochopení celé naší systémové změny) tomuto tématu věnováno, o to více je transformace až do dnešních dnů předmětem účelových dezinterpretací a manipulací v rámci bojů a šarvátek na naší politické a mediální scéně.

Z těchto důvodů je nesmírně cenné, že vznikla rozsáhlá monografie doc. Ing. Karla Zemana, CSc. *Analýza privatizace a restitucí v ČR*, která je syntézou dlouholetých osobních zkušeností autora získaných jeho působením ve státních transformačních institucích a z jeho výzkumné a pedagogické činnosti v oblasti hospodářské politiky na Národohospodářské fakultě VŠE.

Karel Zeman je jeden z mála odborníků, kteří se dnes tímto tématem zabývají. Působil ve vedoucích funkcích ve Fondu národního majetku ČR, v Pozemkovém fondu ČR a na Ministerstvu pro správu národního majetku a jeho privatizaci ČR – v institucích, které realizovaly vládní privatizační rozhodnutí, a tak může ve svých analýzách vycházet z detailní praktické znalosti transformačních procesů a privatizačních mechanismů.

Monografie přináší jedinečný faktografický materiál detailně popisující proces transformace vlastnických práv u nás. Cenné je i to, že autor transformaci vlastnických vztahů zařazuje do celkového kontextu zásadních společenských a hospodářských změn počátku 90. let. Nezabývá se pouze privatizačním procesem samotným, ale i procesem restitucí a řadou navazujících problémů a agend, které s transformací vlastnických vztahů souvisely. Systémová privatizace totiž byla základem transformace ekonomiky a společnosti, která dala nově vzniklému systému skutečný obsah.

Ze všech těchto důvodů je Zemanova práce nepostradatelným pramenným zdrojem pro každého, kdo se chce českým transformačním procesem a jeho výsledky seriózně zabývat.

Václav Klaus
7. září 2017

ÚVOD

Transformace české ekonomiky po roce 1989 byla největším národohospodářským počinem od roku 1918, kdy vzniklo Československo. Transformace jako celek bývá laickou, ale často i odbornou veřejností ztotožňována pouze s částí privatizačního procesu, přestože transformace národního hospodářství a ekonomiky ČR byla tvořena čtyřmi pilíři: liberalizací cen, liberalizací zahraničního obchodu, makroekonomickou stabilizací a změnami, resp. liberalizací vlastnických práv.

Během uplynulého čtvrtstoletí nevznikalo mnoho odborných publikací, jež by byly vystavěny na správných datech, ekonomických teoriích a korektním výzkumu. Proto jsem již v tomto období velmi pečlivě shromažďoval podklady a data a promýšlel architekturu budoucího výzkumu, pro který byla zásadní podmínkou aktivní účast na transformačním procesu při vytváření koncepcí, pilotních projektů, legislativy, prováděcích předpisů, metodických pokynů, systémů řízení, ale i možnost realizovat implementaci experimentálních modelů na vybraných státních, zejména transformačních institucích.

Druhá polovina mého působení v transformačním procesu byla již doprovázena vysokou intenzitou vlastního výzkumu, zejména IV. pilíře transformace, tj. liberalizace vlastnických práv. V tomto období jsem vytvářel koncepci výzkumu jako celku a z něho vycházející budoucí monografie analyzující celý privatizační proces. Tuto monografii jsem měl rozpracovánu z více než jedné poloviny, a právě když jsem se věnoval zkoumání privatizačního procesu zemědělství, tak jsem z pouhého zájmu začal porovnávat činnost soudobé transformační

instituce Pozemkového fondu ČR (PF ČR) s prvorepublikovou transformační institucí realizující Masarykovy pozemkové reformy, tedy Národním pozemkovým úřadem (NPÚ), který byl v literatuře bezmezně chválen, stejně jako celkový ekonomický a národohospodářský vývoj v prvorepublikové éře. V rámci výzkumu privatizace zemědělského a lesního majetku, a tedy i činnosti PF ČR, jsem intenzivně pocítoval nutnost komparovat činnost těchto dvou úřadů, a proto jsem souběžně se zpracováváním původně zamýšlené rozsáhlé monografie pojednávající o celém IV. pilíři začal zpracovávat komparaci těchto dvou transformačních institucí, těchto dvou historicky nesouvisejících, avšak analogických procesů z hlediska právního, institucionálního, věcného, statistického a ekonomického. Pozastavil jsem práci na původně zamýšlené monografii a zahájil práci na výzkumu, jehož výsledkem měla být odborná monografie, shrnující vývoj vlastnictví k nejvzácnějšímu a nerozmnožitelnému statku, tedy půdě na území ČR od založení samostatného Československa do současné doby. Proto jsem systémovým způsobem dopracoval analýzu vývoje ve stejné struktuře za období tří zbývajících hospodářsko-právních a politických systémů, tj. za období 1939–1945, 1945–1948 a 1948–1989. Tím vznikla první monografie *Vývoj vlastnictví k půdě a souvisejících procesů na území ČR od roku 1918 do současné doby*, kterou jsem vlastně původně vůbec neplánoval.

Následně jsem se plně vrátil ke zpracovávání výsledků dlouhodobého výzkumu privatizačního procesu v ČR. Jelikož některé části privatizačního procesu byly provázány s procesy restitučními, bylo nutné rozšířit původně zamýšlený výzkum o restituční procesy, likvidace a konkurzy státních podniků a transformaci státního majetku do vlastnictví obcí. Zpracovávaná matérie však nabývala takových rozměrů, že jsem dospěl k rozhodnutí rozdělit původně jedinou zamýšlenou monografii na dvě, tj. *Analýzu privatizačního procesu v České republice* a *Analýzu restitučních procesů v České republice*.

Při dokončování dvou posledně zmíněných publikací jsem dospěl k přesvědčení, že by bylo vhodné předchozí tři knihy zastřešit shrnující národohospodářskou monografií, ve které budu prezentovat výsledky výzkumu testování praktické aplikovatelnosti ekonomických teorií souvisejících s transformací vlastnických práv (tedy IV. pilířem transformace) a publikovat makroekonomické závěry ze všech pěti procesů IV. pilíře (tedy privatizace, restitucí, likvidací, konkurzů a transformace státního majetku do vlastnictví obcí) jako celku.

Cílem této čtvrté monografie je tedy rozsáhlá analýza současného stavu poznání textů zejména ze všech renomovaných vědeckých ekonomických časopisů od známých ekonomických autorit, které se těmito teoriemi ve svém výzkumu dlouhodobě zabývají. Na analýzu současného stavu poznání navázalo testování praktické aplikovatelnosti jednotlivých teorií na konkrétních případech ve IV. pilíři transformace národního hospodářství ČR, tedy liberalizaci vlastnických práv.

Dlouhodobý výzkum potvrdil, že existuje nepřímá úměra mezi „významem, velikostí, rozsahem a hloubkou“ systémových změn ekonomiky (resp. národ-

ního hospodářství ČR) a četností výskytu kvalitních odborných publikací na relevantní úrovni, kterých je absolutní nedostatek, což je s odstupem 27 let od zahájení transformace do značné míry velmi zajímavý fenomén. Proto jsem si položil otázku: *Proč je tak velký deficit kvalitních odborných publikací zkoumajících transformaci v ČR?* Přestože si myslím, že tato problematika je vhodná na samostatný výzkum, pokusím se základní příčiny identifikovat:

1. Jedná se o mimořádně složitou problematiku, kterou není možné komplexně v žádných literárních zdrojích nastudovat.
2. Náročnost výzkumu této problematiky je podmíněná relevantními znalostmi ekonomických teorií, ekonomických zákonitostí, makroekonomie, práva, managementu, institucionální ekonomie, systémového uvažování apod. Jedná se tedy o průnik několika disciplín.
3. Je zcela nepochybné, že předpoklady pro kvalifikovaný výzkum a analýzu tohoto složitého národohospodářského a ekonomického procesu mají pouze odborníci, kteří se zároveň na jeho tvorbě podíleli.
4. Transformace národního hospodářství ČR je typická mimořádně obtížnou dostupností zdrojových dat a podkladů zejména ex post. V průběhu výkonu manažerských pozic v transformačním procesu jsem toto nebezpečí předpokládal, proto jsem si dokumenty a data průběžně systematicky shromažďoval, a vytvářel tak databázi pro budoucí výzkum. Tato databáze je z hlediska rozsahu a zdrojových informací a dat v současné době jediná.
5. Výzkum (kterému se věnuji déle než dvacet let) je význačný vysokou časovou a systematickou náročností.

Pro upřesnění je nutné uvést, že se objevuje vícero rádooby odborných hodnocení, která však nejsou postavena na seriózním dlouhodobém výzkumu na bázi skutečných korektních podkladů a dat, ale často na chybných zdrojích, účelových tvrzeních a domněnkách, a proto je ve vztahu ke korektnímu výzkumu nelze brát v úvahu.

Zcela jinou kapitolou jsou politické deklaráce a úmyslné dezinterpretace vyskytující se zejména v posledních deseti letech. Zde opět vyvstává otázka: *Jaký mají tyto opakující se mystifikace vývoje národního hospodářství ČR význam a komu to v současné době prospívá?* Opět si dovoluji identifikovat příčiny:

1. V první řadě snaha odvést pozornost nejen od současných národohospodářských vládních selhání, nýbrž i od minulých významných vládních selhání, jakými byly privatizace OKD, ceny za výkup solární energie, nadbytečná sanace bank, násilné odnětí Investiční a poštovní banky, a. s. vlastníkům apod.
2. Vyvinut se ze současných neúspěchů a viníky identifikovat v nedávné minulosti s tím, že jsou to procesy, které chybně zahájili oni.
3. Takticky odvést pozornost od současných konfliktů zájmů podnikajících politiků zejména v oblasti nastavení dotací, přidělování veřejných zakázek a zneužívání informací získaných při výkonu exekutivních funkcí souběžně s privátním podnikáním.

Na první pohled by odborná úroveň těchto textů a prohlášení měla svádět k jejich ignoraci, ale to by naopak vedlo k naplnění přísloví: „Stokrát opakovaná lež se postupně stává pravdou,“ čímž by došlo ke zkrácení moderních hospodářských dějin ČR. Jedná se tedy o spor konkrétní interpretace moderních hospodářských dějin ČR na jedné straně nekorektně vedený především politiky z levého spektra a na druhé straně vedený zejména ekonomy, národohospodáři v odborném dialogu vystavěném na základě seriózního výzkumu ekonomických zákonitostí a skutečných zdrojových dat. Vzhledem k uvedenému musím citovat Václava Klause, který se jako jediný v ČR touto problematikou zabývá (nejen jako ekonom) na úrovni poznání ekonomických teorií, zákonitostí a praxe, jež je pro něj charakteristická: „Spor je veden o minulost a její účelovou interpretaci jako takovou. O minulost viděnou spíše dalekohledem než mikroskopem. Skrývá se za tím snaha o ovládnutí minulosti, ne o akademické vítězství dílčích argumentů. George Orwell měl velkou pravdu ve svém tvrzení: ‚Kdo ovládá minulost, ovládá přítomnost, a kdo ovládá přítomnost, ovládá budoucnost.‘ Proto je pokus o ovládnutí minulosti pro řadu dnešních ambiciozních aktérů v přítomnosti tak důležitý. Proto se minulosti musíme věnovat i my, a to minulosti obojí. Mým motivem však není minulost ovládnout, spíše jen bránit tomu, aby nebyla ovládnuta a zneužita někým jiným“ (Klaus 2009: 13).

V návaznosti na výše uvedené je vhodné zmínit motivace, které mne inspirovaly k zpracování této publikace:

1. Prezentace výsledků dlouhodobého výzkumu liberalizace vlastnických práv, který prokazuje, že vlastnická práva jsou základní premisou tržní ekonomiky, tedy veškeré tržní směny, což logicky determinuje výsadní postavení teorie vlastnických práv jako základ, na kterém jsou následně vystavěny všechny ostatní ekonomické teorie tržní ekonomiky.
2. Nedostatečnost v oblasti odborných publikací zkoumajících zejména celý IV. pilíř transformace národního hospodářství ČR, tedy komplexně privatizační proces, restituční procesy, proces likvidací a konkurzů státních podniků a proces transformace státního majetku do vlastnictví obcí, a to vše z hlediska makroekonomického, statistického, procesního, právního, institucionálního, věcného apod., tedy absence odborných publikací správně dokumentujících složitost systémových změn – zejména liberalizace vlastnických práv – vystavěných na originálních datech, profesionální erudici a korektním mnohaletém výzkumu.

Více odborných publikací se zabývá transformací národního hospodářství ČR jako celku. Této problematice se věnoval zejména Václav Klaus, který se zabývá především vztahem ekonomické teorie a transformačních procesů, obzvláště liberalizací cen, liberalizací zahraničního obchodu a makroekonomickou stabilizací, resp. cenou kurzu a nabídkou peněz, regulací mezd, nastavením měnového kurzu, devalvací a fixací měnového kurzu, vztahem liberalizace cen a jejího vlivu na devalvací měnového kurzu, vnitřní a vněj-

ší konvertibilitou měny, tedy liberalizací vnějších ekonomických vztahů, tj. dosažením plné směnitelnosti běžného účtu platební bilance. V neposlední řadě se zabývá důvody, resp. analýzou centrálně plánované ekonomiky a nutností její transformace na ekonomiku tržní. Publikace V. Klause řeší výše uvedenou problematiku jsou odrazem ekonomického myšlení postaveného na instrumentáriu a metodologii klasických ekonomických teorií, které potvrdily, že pro takto rozsáhlé systémové změny v ekonomice není potřeba vymýšlet tzv. transformační ekonomie, dle kterých by mělo být při těchto radikálních procesech postupováno. Skutečností je, že monografie *Ekonomická teorie a realita transformačních procesů a Kde začíná zítřek* jsou psány způsobem, který je dostupný pro ekonomy zabývající se problematikou hospodářské politiky, makroekonomií apod. Z výše uvedeného vyplývá, že Václav Klaus ve svých textech klade zvláštní důraz zejména na první tři pilíře transformace, které mají zásadní vliv na následný makroekonomický vývoj ČR.

3. Nutnost vyučovat studenty v současné době i v budoucnu v oblasti hospodářské politiky, transformace národního hospodářství, makroekonomie, moderních hospodářských dějin, práva apod. v souladu se skutečným národohospodářským vývojem za pomoci literárních zdrojů zpracovaných na základě korektního a objektivního výzkumu, a tím zabránit deformování jejich poznání v rámci studia o této významné etapě vývoje národního hospodářství ČR.
4. Potřeba poskytnout odborné i laické veřejnosti skutečné výsledky výzkumu, a eliminovat tak možnost dezinterpretace transformačního procesu národního hospodářství ČR po roce 1989, čímž by se v budoucnu deformovaly moderní hospodářské dějiny ČR.
5. Potřeba zpracovat nezávislou odbornou publikaci založenou na výsledcích dlouhodobého výzkumu a oproštěnou od názorových střetů zastánců či odpůrců jednotlivých metod, postupů či filozofií. Tato monografie zevrubně zastřešuje a vztahově charakterizuje všechny čtyři pilíře transformačního procesu národního hospodářství ČR, ale i výše zmíněné předchozí publikace, a tím poskytuje zatím jedinou komplexní ucelenou odbornou materii týkající se této problematiky.

Na tomto místě si nemohu odpustit zmínit jeden dílčí závěr mého dlouhodobého výzkumu, který uvede na pravou míru případné nesprávné závěry budoucích čtenářů. Citace Václava Klause v této monografii by mohly vyvolat mylný dojem, že tohoto autora preferuji před jinými. Z mého dlouhodobého výzkumu ovšem vyplynulo poznání nedostatečnosti jiných relevantních odborných zdrojů vystavených na hlubokém poznání ekonomických teorií. Václav Klaus ve své knize *Kde začíná zítřek* uvádí citát Milтона Friedmana, se kterým se zjevně ztotožňuje: „Dospěl jsem k poznání toho, jak snadné je být nepochopen a jak obtížné je být zcela srozumitelný.“ Dovoluji si tento citát doplnit následujícím

způsobem: Tento syndrom, pokud to tak mohu nazvat, je jevem, jenž provází badatele, kteří v úrovni svého poznání předstihnou dobu, v níž výsledky svého zkoumání prezentují, aniž by jejich okolí bylo schopno tomu porozumět.

Liberálně nastavená vlastnická práva jsou základní premisou dobře fungující tržní ekonomiky, proto se výzkumu teorie vlastnických práv věnují nejznámější ekonomické celebrity jako Alchian, Demsetz, Tietenberg, Faraci, Samuels, Stevens, Prasad, Pejovich aj., kteří se v mnohém shodují, avšak Cole a Grossman (2002) povýšili teorii vlastnických práv na ústřední jazyk ekonomie, tedy jakousi bázi, na které stojí ostatní ekonomické teorie.

Tato základní premisa byla v průběhu centrálně řízené ekonomiky, tedy v období 1948–1989 zásadním způsobem deformována, takže IV. pilíř neboli liberalizace vlastnických práv, jejichž součástí je privatizační proces, měl základní cíl narovnat deformace vlastnických práv do podoby běžné ve všech demokratických státech. Nutno konstatovat, že stupeň deformace vlastnických práv v ČR byl nejvyšší ze všech států východního bloku, neboli stupeň znárodnění majetku byl ze všech států nejvyšší. Další specifikum, které se týká vlastnických práv na území ČR, je velmi turbulentní vývoj v této oblasti, protože od roku 1918 se střídalo hospodářsko-politické zřízení založené na demokratických principech se zřízením totalitním či direktivně řízeným. Jedná se zejména o období druhé světové války a o období „budování socialistického hospodářství“ v letech 1948–1989.

Nestabilita v oblasti vlastnických práv se na rozdíl od většiny evropských států projevila na území ČR tím, že obrovské množství majetku, zejména pak zemědělského a lesního, změnilo svého vlastníka od roku 1918 do současné doby minimálně pětkrát z moci úřední (resp. na základě legislativně-právních změn). Tuto nestabilitu je možné označit v oblasti vlastnických práv za jev zcela ojedinělý – extrémní turbulence způsobují nejistotu vlastnictví, což ve svém důsledku determinuje demotivaci jakékoli tvůrčí činnosti. V této souvislosti je nutné poznamenat, že ve většině evropských států takovéto radikální změny v oblasti vlastnických práv vůbec neexistovaly, naopak stabilita a jistota ve výkonu vlastnických práv determinovaly dlouhodobé vytváření pozitivního vztahu k vlastnictví majetku po mnoho generací, což má zásadní vliv na motivaci vlastníků vedoucí následně k dosahování nesrovnatelně lepších ekonomických výsledků.

Tato období byla poznamenána zejména tím, že v nich nebylo možné aplikovat ekonomické teorie renomovaných ekonomů s ohledem na direktivní vymáhání moci, extrémní regulaci a podobné negativní jevy aplikované tehdejšími státními zřízenými. Je nutné zdůraznit, že hospodářskou politiku lze charakterizovat jako metody přístupu určitého státu ke své ekonomice, přičemž používané metody jsou vnímány jako systémová činnost směřující k předem stanovenému cílovému chování státu. Z teoretického hlediska je hospodářská politika vnímána na rozhraní ekonomických teorií a aplikované ekonomické